

1944-cü ildə ermənilərin fitvası nəticəsində Türk xalqlarının düşməni diktator Stalinin əmri ilə Kırım türkləri, Balkarlar, Qaraçaylar kimi, Axısqa türkləri də öz vətənlərindən didərgin salınaraq sürgün edilirlər. Sürgün yollarında xəstəlikdən, dərddən, əzabdan minlərlə Axısqa türkü həlak olur, bütün siyasi hüquqlardan məhrum edilir. Bu dəhşətli sürgündən sonra sənədlərində onların milliyyətinin Türk yazılması yasaq edilir, adları başqa-başqa xalqların adı ilə adlandırılırdı...

Onlar Türk olduqları üçün zülmə məruz qoyulublar

Axısqa Türkləri illərdir öz tarixi vətənlərinə qayıtmaq uğrunda mücadilə aparılırlar

I YAZI

Dünyanın deportasiya və ya genosid tarixinə nəzər salsaq, bu fəlakətin ən çox türk xalqlarının payına düşdüyünü görürük. Azərbaycan, Gürcüstan, Kırım türklərinin deportasiyası çox da uzaq olmayan tarixdə baş vermişdir. Və deportasiyanı tətbiqləyən faktor da türklərə qarşı hiddət qarışıq qərəz, nifrət olmuşdur. Məqsəd türklərin köklərini aid olduqları torpaqlardan qoparmaq, tarixin yönünü dəyişdirmək olub. Bu niyyət də hər zaman, həttə indi də gündəmdədir.

Azərbaycan türklərinin 3 əsr boyunca mərhələlərlə deportasiyaya məruz qalmasının ağır nəticələri - "zəhərli meyvələri" süni erməni dövləti oldu. Hansı ki, bu deportasiya nə bəynəlxalq hüquq, nə tarixi baxımdan dünya miqyasında qiymətini almayıb.

(Əvvəli ötən sayımızda)

Burada bir haşiyyə çıxaraq deyək ki, Türkiyə və Türklər daxil olmaqla, 100 il əvvəlki oyun yənə də oynanır.

1920-30-cu illərdə Axısqa Türkləri ana dilində məktəblər açmış, teatr yaratmış, mədəni yüksəlişə başlamışdılar. Amma bu yüksəliş və dinc həyat uzun sürə bilmir. 1944-cü ildə ermənilərin fitvası nəticəsində Türk xalqlarının düşməni diktator Stalinin əmri ilə Kırım türkləri, Balkarlar, Qaraçaylar kimi, Axısqa türkləri də öz vətənlərindən didərgin salınaraq sürgün edilirlər. Sürgün yollarında xəstəlikdən, dərddən, əzabdan minlərlə Axısqa türkü həlak olur, bütün siyasi hüquqlardan məhrum edilir. Bu dəh-

Qərb dövlətləri bu Türk toplumuna qarşı ikili standartlarla yanaşır, çünki onlar xristian deyillər...

şətli sürgündən sonra sənədlərində onların milliyyətinin Türk yazılması yasaq edilir, adları başqa-başqa xalqların adı ilə adlandırılırdı. Gürcülər isə onlara "müsəlman gürcü" adını vermişdilər. Birinci faciənin acıları keçməmiş, Axısqa türklərinin həyatında ikinci dəhşətli faciə yaşanır. Bu faciə 1989-cu ildə Özbəkistanın Fərqanə şəhərində baş verdi. Belə ki, özbəklər Axısqa türklərini qətlə yetirdi. Amma bu məqamda işin içində yənə də erməni barməni olduğunu düşünməmək mümkün deyil. Nəticədə, Axıs-

zıstanda, Qazaxıstanda, Kəbardin-Balkarda, Türkiyədə və başqa yerlərdə yaşamaqdadırlar. Axısqa türklərinin vətənlərində isə Sovetlərin əli ilə er-

bu işə "üzə" razılıq verib. Amma "Vilson prinsipləri"ndən qaçınmayan haqsızlıqdan psixoloji müstəvidə hələ də qopubilməyən, bu dəst-xəstə davam etdirən Gürcüstan hökuməti Axısqa Türkünü öz doğma yurduna qaytarmaq istəmir. Hər halda, Gürcüstan dövlətinin Axısqa türklərinə qarşı davranışına başqa ad qoymaq mümkün deyil.

Gürcüstanın hazırda da azərbaycanlılara qarşı ikili standartlardan çıxış etməsi, onlara "ikinci sinif" vətəndaş kimi rəftar etməsinin kökündə 100 il əvvəlki irqi-istilacı, okeanın o tayından gəlmiş heç bir zəminə malik olmadığı torpaqlarda diqtə siyasəti yürüdüən ABŞ-in indi də o vaxtkı kimi "Vilson prinsipləri"nin durduğu görülür. Amma bu dəfə vəziyyət fərqlidir və Abxaziya və Cənubi Osetiyanı itirən Gürcüstan dövləti ermənilərin əlində asir-yesir vəziyyətinə düşüb. Amma Qafqazda "demokratik ölkə" adına iddia edən Gürcüstanın Axısqa Türklərinin vətənlərinə qaytarmaq öhdəçiliyi nədənsə xatırlanmır. Görünür, 100 il əvvəl "Vilson prinsipləri"nin "xalqların öz müqəddəratlarını özlərinin təyin etməsi" müddəasının "yalnız erməni və gürcülərə" aid edilməsinin təməl prinsip kimi götürülməsinə indi də riayət edilməkdədir. Və "xalqların öz müqəddəratlarını özlərinin təyin etməsi" prinsipi bir yana dursun, Axısqa Türklərinin öz vətənlərinə qayıtması ehtiyacının ən azı tarixi ədalətin bərpası olması nə gürcülərin, nə də onları Qafqazda "demokratiyanın beşiyi"ne çevirmək istəyən himayədarlarının yadına düşür. Halbuki indiki Gürcüstan ərazisi 100 il əvvəl Qərbin himayəsi sayəsində Türk torpaqlarının hesabına genişləndirilmişdir.

İndi iş məsələyə bir az fərqli yöndən baxaq. Belə ki, Axısqa Türklərinin torpaqlarında ermənilərin məskunlaşdırılması siyasətini və son illər bu bölgədə ermənilərin Gürcüstan dövlətinə qarşı ərazi iddiaları irəli sürməsinin siyasi köklərini araşdıraq...

qa türklərinin ikinci deportasiyası başlandı və onlar yenidən dünyanın müxtəlif yerlərinə səpəndilər. Ən böyük axın Şimali Azərbaycana-Saatlı, Sabirabad, Beyləqan, Xaçmaz, Quba, Qazax, Şamaxı və digər bölgələrdə olmuşdu. Axısqa Türkləri Ömər Faiq Həmanzadə, Əli Səbri, Mövlud Bayraqdarov, Bədi Muradov, Səadət Güləhmədova, Cavad Qoçu-yev və s. kimi şəxsiyyətlər yerləşdi. Bu gün də Axısqa türkləri Azərbaycanda, Qırğı-

stanın, gürcülər yerləşdirilmişdir. 1926-cı il siyahıya alınmada 138 min nəfər göstərilən Axısqa Türklərinin sayı bu gün rəsmi olmayan mənbələrdə 500 minə yaxın qeyd edilir.

Əlbəttə, Axısqa Türklərinin ən böyük arzusu ata-babaları yurdlarına dönməkdir. Bu yöndə onlar uzun müddətdir ki, mücadilə aparır və nəhayət onların ana vətənlərinə dönməsi üçün müxtəlif bəynəlxalq təşkilatlar belə qərarlar çıxarıblar. Gürcüstan hökuməti də

bu işə "üzə" razılıq verib. Amma "Vilson prinsipləri"ndən qaçınmayan haqsızlıqdan psixoloji müstəvidə hələ də qopubilməyən, bu dəst-xəstə davam etdirən Gürcüstan hökuməti Axısqa Türkünü öz doğma yurduna qaytarmaq istəmir. Hər halda, Gürcüstan dövlətinin Axısqa türklərinə qarşı davranışına başqa ad qoymaq mümkün deyil.

Hazırladı: GÜNAY MƏMMƏDOVA